

УДК 62.01

С. Г. Стельмащук

Українська академія друкарства

**КІНЕТОСТАТИКА ПРОГРАМНИХ РОЗВАНТАЖУВАЧІВ
ЦИКЛОВИХ МЕХАНІЗМІВ НЕПОВНОЗУБИХ КОЛІС
З УРАХУВАННЯМ ДИСИПАТИВНИХ СИЛ**

Наводяться результати кінетостатичного дослідження програмного розвантажувача циклового механізму неповнозубих коліс з кулачковим вмиканням з урахуванням сил тертя в кінематичних парах.

Програмний розвантажувач, цикловий механізм, сила тертя, кінематичні пари

Для оптимального синтезу механізмів періодичного повороту, одним з яких є механізм неповнозубих коліс з кулачковим вмиканням (НЗК КВ) і програмним розвантажувачем, доволі важливим є дослідження кінетостатики цих механізмів, особливо з урахуванням дисипативних сил, якими є сили і моменти тертя в кінематичних парах.

Як показали аналітичні дослідження [1], коефіцієнт корисної дії механічної системи, де використовуються програмні розвантажувачі циклових механізмів (ПРЦМ), суттєво впливає на ефект зрівноважування. З цієї точки зору визначення впливу енергетичних затрат на тертя в кінематичних парах на силові характеристики даної механічної системи має велике значення.

Як відомо, величини реакцій у шарнірах моментів на кулачковому валу, а також миттєвих коефіцієнтів корисної дії (к.к.д.) ПРЦМ залежать від структури механізму, умов тертя і позиції коромисел. При однакових позиціях механізму к.к.д. залежать також від напрямку передачі потоку енергії: або від пружини-акумулятора до веденої маси (фаза розгону для виконавчого механізму НЗК КВ), або від веденої маси до пружини-акумулятора (фаза вибігу для НЗК КВ).

Дослідження, результати яких подані в цій статті, проведені із застосуванням теорії подібності, яка для механічних систем запроваджена проф. Тіром К. В. [3]. Перевага цього методу полягає в тому, що тут розглядається велика множина подібних механізмів, які в конкретних випадках відрізняються між собою величинами швидкісних режимів, інерційними навантаженнями і геометричними розмірами. Перехід від інваріантних розрахунків до реальних систем полягає в перемноженні відповідних інваріантів на вибрані модулі, які несуть в собі інформацію про задані висхідні дані.

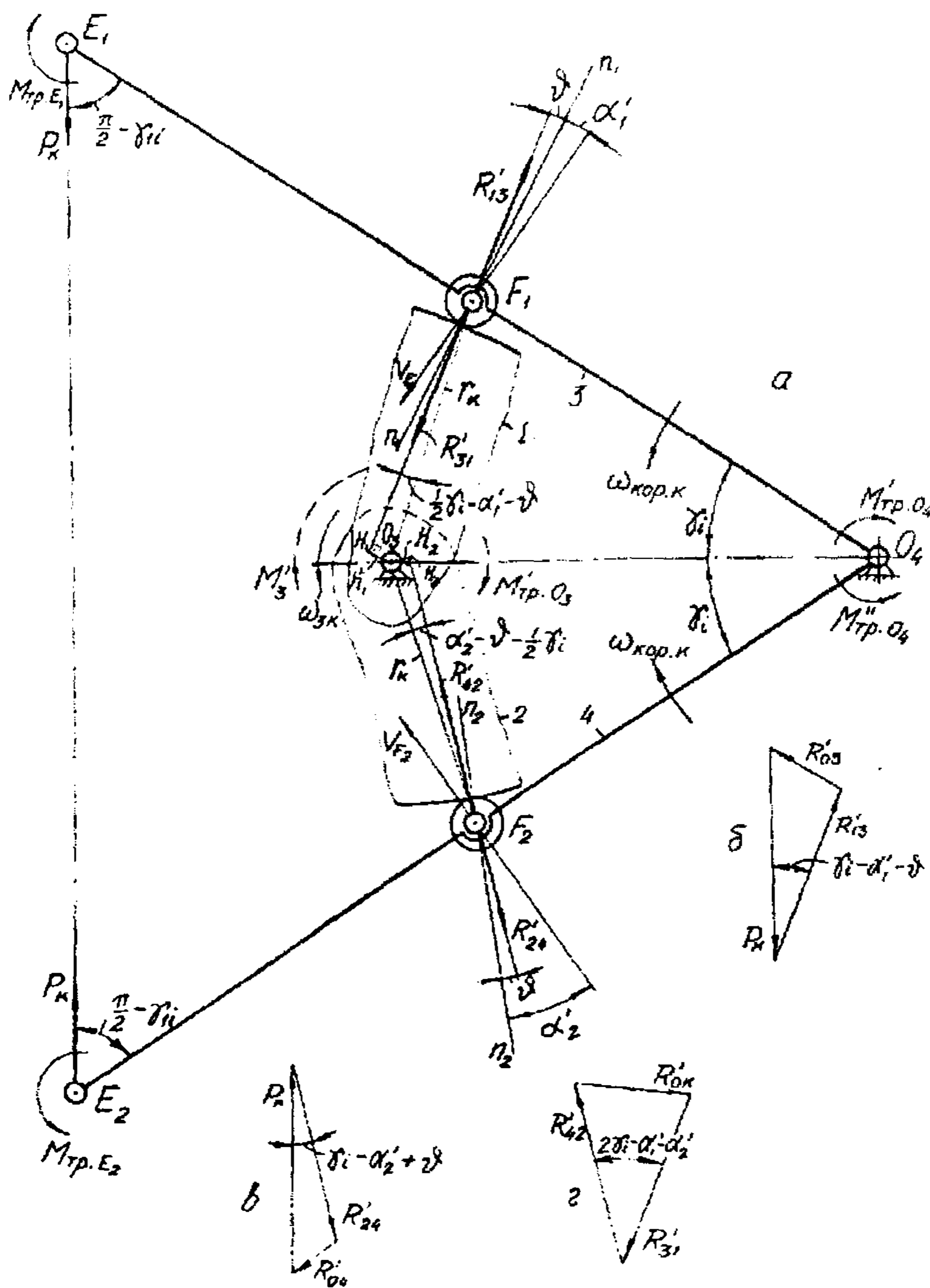

Рис. 1. Розрахункова схема — фаза розгону

Фаза розгону (рис. 1). Визначимо спочатку величини реакцій кулачків 1 : 2 на коромисла 3 і 4. На коромисло 3 в шарнірі Е діє зусилля P_k , поточна величина якого дорівнює:

$$P_{\max} = (1 + \psi_1) \cdot S_{ур} \cdot c,$$

де $P_k = \frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \cdot [P_{\max}]$ — максимальне зусилля пружини.

У кінематичній парі F_1 виникає реакція R'_{13} , а в опорі O_4 — R'_{03} . Реакція R'_{13} відхилена від нормалі $(n_1 - n_1)$ на кут тертя υ в сторону, яка зменшує її плече відносно опори O_3 кулачка. У шарнірі E_1 виникає момент тертя $M'_{тр.E_1}$, а в опорі O_4 — момент тертя $M'_{тр.O_4}$.

Для спрощення розрахунків приймаємо $l_{E_1O_4} = 2 \cdot l_{F_1O_4} = 2 \cdot l_{P_2}$.

Припустивши, що $M'_{тр. O_4} = 0$ і враховуючи, що $M'_{тр. E_1} = P_K \cdot f_E \cdot r_E$, знаходимо величину реакції з умови рівноваги коромисла 3:

$$R'_{13} = \frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \vartheta)} \cdot P_K,$$

де $\gamma_{1i} = \arcsin \frac{L_{mo} - S_{ку}}{4 \cdot \lambda_2}$ — кут відхилення E_1-O_4 від осьової лінії O_3O_4 ;

f_E — коефіцієнт тертя в шарнірі E_1 ; $r_{EO} = \frac{r_E}{S_{ур}}$ — відносний радіус тертя шарніру

E_1 ; α'_1 — кут тиску, який визначається за формулою, наведеною в [3], зі знаком мінус при першому члені чисельника.

З плану сил для коромисла 3 (рис. 1, б) знаходимо величину реакції R'_{O3} :

$$R'_{O3} = R'_{O3и} \cdot [P_{\max}],$$

$$\text{де } R'_{O3и} = \frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1}.$$

$$\sqrt{1 + \left(\frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \vartheta)} \right)^2} - 2 \frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \vartheta)} \cdot \cos(\gamma_1 - \alpha'_1 - \vartheta)$$

— інваріант подібності реакції R'_{O3} ; $\gamma_i = \gamma_n + \gamma_m(1 - a_{ку})$ — кут відхилення коромислового штовхача F_1O_4 від осьової лінії O_3O_4 .

З урахуванням моменту тертя в опорі O_4 величина реакції R'_{13} дорівнює:

$$R'_{13} = R'_{13и} \cdot [P_{\max}],$$

$$\text{де } R'_{13и} = \frac{\left(\frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \right) \cdot (2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}) + f_{04} \cdot r_{040} \cdot R'_{O3и}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \nu)}$$
 — інваріант

подібності реакції R'_{13} ; f_{04} — коефіцієнт тертя в опорі O_4 ; $r_{040} = \frac{r_{O_4}}{S_{ур}}$ — відносний радіус тертя в опорі O_4 .

Аналогічно визначається реакція кулачка 2 на коромисло 4 (рис. 1, в):

$$R'_{24} = R'_{24и} \cdot [P_{\max}],$$

$$R'_{24} = R'_{24и} \cdot [P_{\max}],$$

$$\text{де } R'_{24и} = \frac{\left(\frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \right) \cdot (2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}) + f_{04} \cdot r_{040} \cdot R'_{O4и}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_2 + \nu)}$$

— інваріант подібності реакції $R'_{2\psi}$:

$$R'_{2\psi} = \frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1}.$$

$$1 + \left[\frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_2 + \nu)} \right]^2 - 2 \frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_2 + \nu)} \cdot \cos(\gamma_i - \alpha'_2 + \nu)$$

— інваріант подібності реакції R'_{ψ} ; α'_2 — кут тиску, який визначається за відповідною формулою [2] зі знаком (+) при першому члені чисельника.

Крутний момент, який передається від штовхача до кулачкового валу ПРЦМ, знаходимо з умови рівноваги кулачка:

$$M'_3 = R'_{31} \cdot h'_1 + R'_{42} \cdot h'_2 - M'_{трO_3},$$

де R'_{31} і R'_{42} — реакції коромислових штовхачів 3 і 4 на кулачки 1 і 2, які рівні за величиною, але протилежні за знаком реакціям відповідно R'_{13} і R'_{24} ; h'_1 і

h'_2 — плечі реакцій R'_{31} і R'_{42} ; $M'_{трO_3} = R'_{ок} \cdot r_{O_3} \cdot f_{O_3}$ — момент тертя в опорі O_3

$R'_{ок}$ — сумарна реакція в опорі O_3 , яку знаходимо з плану сил для кулачків 1, 2 (рис. 1, г):

$$R'_{ок} = R'_{окu} \cdot [P_{max}],$$

$$R'_{окu} = \sqrt{R'^2_{13u} + R'^2_{24u} - 2 \cdot R'_{13u} \cdot R'_{24u} \cdot \cos(2 \cdot \gamma_i - \alpha'_1 - \alpha'_2)}$$

— інваріант подібності реакції $R'_{ок}$.

Плечі h'_1 і h'_2 визначаються з трикутників $O_3H_1F_1$ і $O_3H_2F_2$ (з урахуван-

ням прийнятого ($l_{O_3O_4} = l_{O_4F_1} = l_{O_4F_2} = l_{P_2}$).

$$h'_1 = 2 \cdot l_{P_2} \cdot \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\frac{\gamma_i}{2} - \alpha'_1 - \nu);$$

$$h'_2 = 2 \cdot l_{P_2} \cdot \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\alpha'_2 - \nu - \frac{\gamma_i}{2}).$$

У результаті крутний момент M'_3 визначається за формулою:

$$M'_3 = M'_{3u} \cdot [P_{max} \cdot S_{yp}],$$

$$M'_{3u} = 2 \lambda_2 R'_{13u} \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\frac{\gamma_i}{2} - \alpha'_1 - \nu) +$$

$$- 2 \lambda_2 R'_{24u} \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\alpha'_2 - \nu - \frac{\gamma_i}{2}) - R'_{окu} r_{O_3} f_{O_3}$$

— інваріант подібності моменту M'_3 ; f_{O_3} — коефіцієнт тертя в опорі O_3 ;

$$S_{yp} = \frac{r_{O_3}}{S_{yp}} \text{ — відносний радіус тертя опори } O_3.$$

Миттєвий к.к.д. механізму знаходимо, як відношення моментів:

$$\eta_k = \frac{M'_3}{M'_{3ид}} = \frac{M'_{3u}}{M'_{3ид}}$$

де $M'_{зид}$ — інваріант подібності крутного моменту, який передається від штовхачів до кулачкового валу ПРЦМ у разі відсутності тертя в опорах O_3 і O_4 , шарнірах E_1 і E_2 , а також у вищих кінематичних парах 1–3 і 2–4. Формула для визначення цього моменту після певних математичних перетворень виглядатиме так:

$$M'_{зид} = \frac{M'_{зид}}{[P_{max} \cdot S_{yp}]} = 2 \cdot \lambda_2 \cdot \left(\frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \right) \cdot \cos \gamma_{1i} \cdot \sin \gamma_i \cdot (tg \alpha'_2 - tg \alpha'_1).$$

Фаза вибігу (рис. 2). Виконавши математичні операції, аналогічні до фази розгону, знаходимо формули для визначення відповідних інваріантів подібності реакцій, моментів і миттєвих к.к.д. ПРЦМ на фазі вибігу:

$$R''_{O3u} = \frac{R''_{O3}}{[P_{max}]} = \frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \cdot \sqrt{1 + \left[\frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{E0}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \vartheta)} \right]^2 - 2 \frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{E0}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha'_1 + \vartheta)} \cdot \cos(\gamma_i - \alpha''_1 + \vartheta)}$$

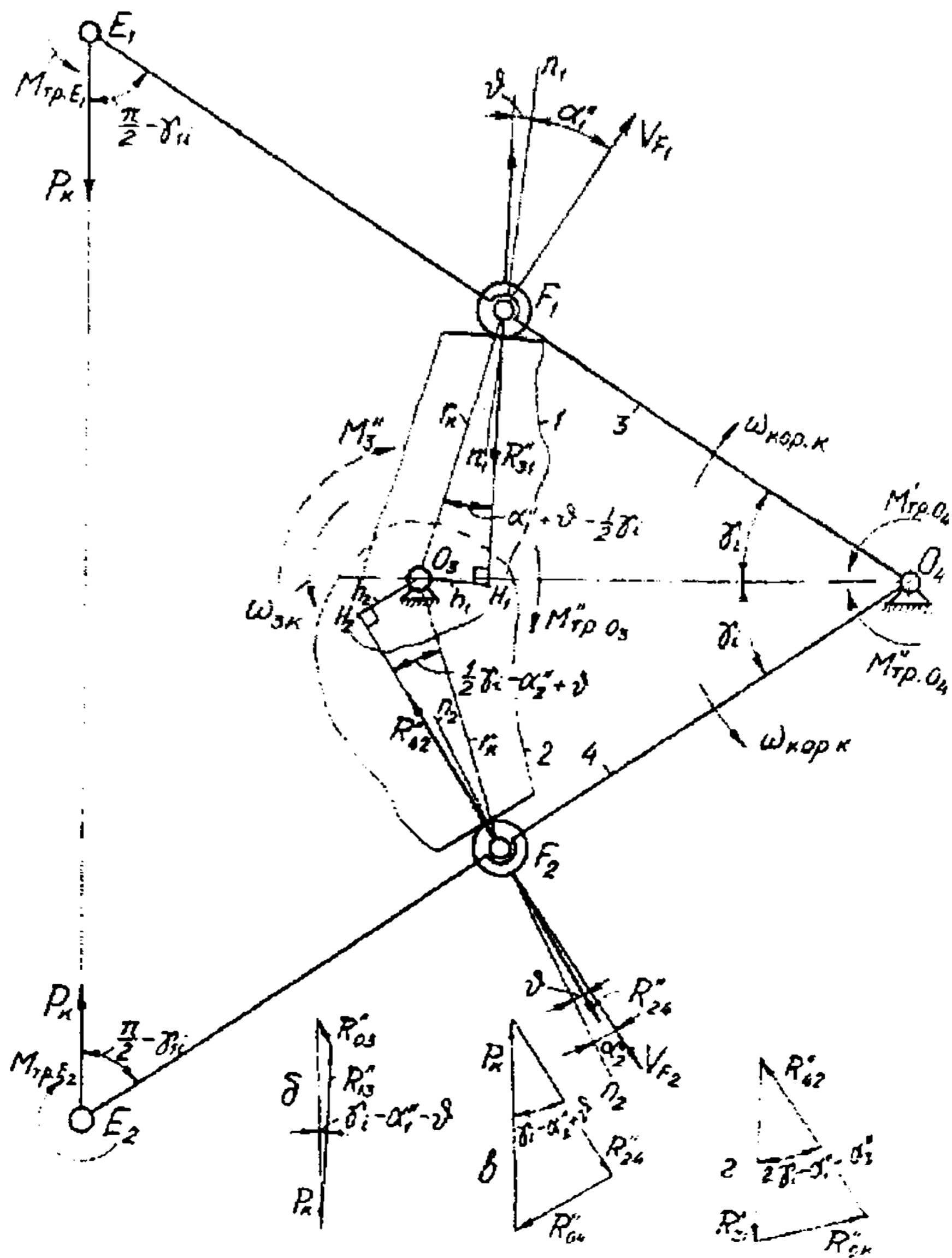

Рис. 2. Розрахункова схема — фаза вибігу

$$R_{13u}'' = \frac{R_{o3}''}{[P_{\max}]} = \frac{\frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \cdot (2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}) + f_{o4} \cdot r_{o4o} \cdot R_{o3u}''}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha_1'' + \vartheta)};$$

$$R_{o4u}'' = \frac{R_{o4}''}{[P_{\max}]} = \frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1}.$$

$$\sqrt{1 + \left[\frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha_1'' + \vartheta)} \right]^2 - 2 \frac{2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha_1'' + \vartheta)} \cdot \cos(\gamma_i - \alpha_1'' + \vartheta)}$$

$$R_{24u}'' = \frac{R_{24}''}{[P_{\max}]} = \frac{\frac{1 + \psi_1 - S_{ку}}{1 + \psi_1} \cdot (2 \cdot \lambda_2 \cdot \cos \gamma_{1i} - f_E \cdot r_{EO}) + f_{o4} \cdot r_{o4o} \cdot R_{o4u}''}{\lambda_2 \cdot \cos(\alpha_1'' + \vartheta)};$$

$$R_{OKu}'' = \frac{R_{OK}''}{[P_{\max}]} = \sqrt{R_{13u}''^2 + R_{24u}''^2 - 2 \cdot R_{13u}'' \cdot R_{24u}'' \cdot \cos(2 \cdot \gamma_1 - \alpha_1'' - \alpha_2'')};$$

$$M_{3u}'' = \frac{M_3''}{[P_{\max} \cdot S_{yp}]} = 2 \cdot \lambda_2 \cdot R_{13u}'' \cdot \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\alpha_1'' + \nu - \frac{\gamma_i}{2}) +$$

$$+ 2 \cdot \lambda_2 \cdot R_{24u}'' \cdot \sin \frac{\gamma_i}{2} \cdot \sin(\frac{\gamma_i}{2} - \alpha'' + \nu) + R_{OKu}'' \cdot f_{o3} \cdot r_{o3o};$$

$$M_{3u \text{ уд.}}'' = M'_{3u \text{ уд.}}; \eta_k'' = \frac{M_{3u \text{ уд.}}''}{M_{3u}''},$$

де α_1'' , і α_2'' — кути тиску, які визначаються за відповідною формулою [2] зі знаком при першому члені чисельника: (+) для α_1'' , і (-) — для α_2'' .

У результаті детального кінетостатичного аналізу і проведених на ЕВЦМ обчислень можна дійти висновку, що:

зі збільшенням $r_{отк}$ зростають і величини інваріантів реакцій, але мало змінюються інваріанти моментів;

зі зменшенням відносної довжини коромисла λ_2 інваріанти реакцій збільшуються, а інваріанти моментів залишаються незмінними;

зі збільшенням кута вмикання зубчастих секторів НЗК $\psi_{\text{вкл}}$ інваріанти реакцій змінюються дуже мало, але зменшуються інваріанти моментів;

для півоборотних НЗК КВ ($i_1=2$), як інваріанти реакцій, так і інваріанти моментів за величиною значно нижчі, ніж для повнооберткових НЗК КВ ($i_1=1$), що свідчить на користь перших;

з погіршенням умов тертя збільшуються інваріанти реакцій, але зменшуються інваріанти моментів на фазі розрядки (фаза розгону НЗК) і збільшуються на фазі зарядки (фаза вибігу НЗК);

відносні радіуси тертя в шарнірах (r_{O_3O} , r_{E_0} , r_{E_3O}) фактично не впливають на величини інваріантів і моментів.

Таким чином, кращими з силової точки зору є півобертові схеми НЗК КВ + ПРЦМ з більшими значеннями $\psi_{вкл}$ і невеликими значеннями $r_{отн}$ і λ_2 .

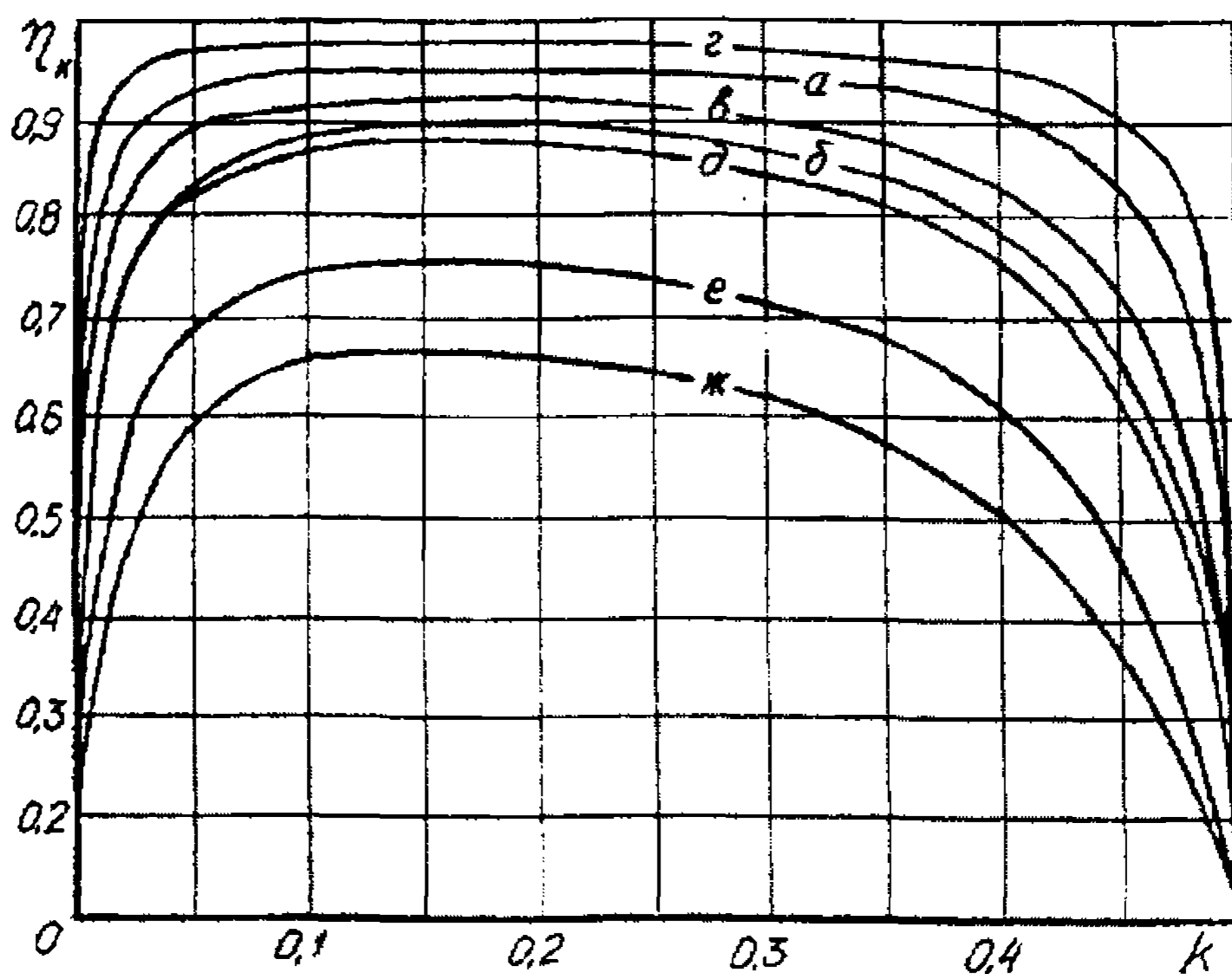

Рис. 3. Графіки миттєвих к.к.д.:

- а) $r_{отн} = 0,55$; $\psi_{вкл} = 0,21\pi$; $i_1 = 2$; $u = f = 0,01$;
 те ж, але: б) $r_{отн} = 0,55$; в) $\psi_{вкл} = 0,4\pi$; г) $i_1 = 1$;
 д) $u = f = 0,05$; е) $u = f = 0,10$; ж) $u = f = 0,15$

Графіки коефіцієнтів корисної дії ПРЦМ на фазі зарядки подані на рис. 3 при варіюванні $r_{отн}$, $\psi_{вкл}$, i_1 , u і f . Як видно з цих графіків, к.к.д. суттєво підвищуються з поліпшенням умов тертя в кінематичних парах ПРЦМ і зменшенням величини $r_{отн}$; збільшення $\psi_{вкл}$ дуже мало знижує к.к.д. Для повнооберткових НЗК КВ ($i_1 = 1$) к.к.д. ПРЦМ трохи вищі порівняно з півобертковими ($i_1 = 2$).

Отже, з енергетичної точки зору слід застосовувати ПРЦМ з невеликим параметром $r_{отн}$ і низькими значеннями коефіцієнтів тертя в кінематичних парах.

1. Стельмащук С. Г. Аналіз ефективності зрівноважування надлишкових сил в механізмах неповнозубих коліс / С. Г. Стельмащук // Наукові записки. — 2009. — № 2. — с. 35–40.
2. Стельмащук С. Г. Визначення початкового радіуса кулачка програмного розвантажувача неповнозубих коліс / С. Г. Стельмащук // Наукові записки. — 2006. — № 6. — с. 24–26.
3. Тир К. В. Механика полиграфических машин: учеб. / К. В. Тир. — М., 1965.

КИНЕТОСТАТИКА ПРОГРАММНЫХ РАЗГРУЖАТЕЛЕЙ ЦИКЛИЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ НЕПОВНОЗУБИХ КОЛЕС С УЧЕТОМ ДИССИПАТИВНЫХ СИЛ

Приводятся результаты кинестатического исследования программного разгрузителя циклического механизма неповнозубих колес с кулачковым включением с учетом сил трения в кинематических парах.

KINETOSTATICS OF PROGRAMMATIC RAZGRUZHATELEY OF CYCLIC MECHANISMS OF NEPOVNOZUBIKH OF WHEELS TAKING INTO ACCOUNT DISIPATIVNIKH OF FORCES

The results of kinetostatics research of programmed cyclic mechanism unloader of complete-cogged tooth gears supplied with cam input and including friction forces in kinematics pairs have been offered in this article.

Стаття надійшла 03.03.11

УДК 681.536

В. О. Лаптев

Українська академія друкарства

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗРІВНОВАЖУЮЧОГО КУЛАЧКОВОГО МЕХАНІЗМУ (ЗКМ) З ПОРШНЕВИМ НАВАНТАЖУВАЧЕМ ОСНАЩЕНИМ МІКРОКОНТРОЛЕРНОЮ СИСТЕМОЮ АВТОМАТИЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТИСКУ (САР) В ПНЕВМОЦИЛІНДРІ

Побудована модель мікроконтролерної системи автоматичного регулювання тиску в пневмоциліндрі ЗКМ з поршнеvim навантажувачем та проведено її дослідження в середовищі Mathlab-Simulink. Проаналізовано роботу системи на різних режимах роботи машини та подані рекомендації з підвищення ефективності САР.

Зрівноважуючий кулачковий механізм, пневмоциліндр, середовище Mathlab-Simulink, мікроконтролерна система

Зрівноважуючи кулачкові механізми з пневматичними навантажувачами, в яких можна автоматично регулювати тиск повітря (енергоємність) залежно від швидкісного режиму роботи машини-автомата й умов навантаження залишаються найперспективнішими пристроями програмного зрівноваження надлишкових навантажень [4].

Перевага зрівноважуючих кулачкових механізмів полягає в тому, що з їх допомогою можна зрівноважувати надлишкові навантаження будь-якого циклового механізму незалежно від довготривалості і характеру навантаження під час робочого і холостого ходів. Більшість машин-автоматів мають широкий